

CONTRIBUȚII PRIVIND NOI METODE DE FOLOSITE ÎN PROCESUL DE RESTAURARE A UNOR STEAGURI PICTATE

de SPIRIDONIA MACRI,
DOINA ȘTEFĂNESCU
și FLORICA STOICA

Complexitatea problemelor întâlnite în restaurarea steagurilor fragile pictate a necesitat găsirea unor noi metode bazate pe studiul amănunțit al tehnicii și materialelor din care au fost alcătuite la origine, a formelor diferite de degradare suferite de-a lungul anilor și a funcției istorice pe care acestea au îndeplinit-o. O parte din metodologia restaurării steagurilor a fost aplicată și la 4 steaguri din țesătură de mătase naturală, pictate pe ambele fețe, din colecția muzeului nostru: steagul Agiei, piesă unicat, din anul 1822, din timpul domniei lui Grigore Dimitrie Ghica, două drapelul de luptă ale Regimentelor 10 și 14 Dorobanți care au participat la Războiul de Independență din 1877-1878 și drapelul de Dorobanți al jud. Prahova, datînd din anul 1852.

Problemele diferite întâlnite în procesul de restaurare au fost dificile și complexe, iar metodele au fost aplicate după nenumărate investigații și testări, în funcție de starea fiecărei piese în parte. Gradul avansat de degradare întâlnit la aceste steaguri este legat în primul rînd de influența directă a unor factori fizico-mecanici, printre care și unele intervenții necorespunzătoare care au constat în asigurarea lor pe ambele fețe cu tîl din bumbac alb printr-un punct de coasere țiglel la o distanță de aproximativ 1 cm, cu fire groase de bumbac pe toată suprafața mătăsii și picturii. În scopul vizibilității tîlul a fost colorat după aplicarea pe piesă cu culori solubile. Aceste două metode au dus la stării pieselor, influențînd negativ comportarea pieselor în timp. Operația de desprindere a tîlului vechi a necesitat un timp îndelungat, mai ales în zonele pictate, unde împunsătura acului și firele de tîl groasă și rezistente au dizlocat stratul pictural și au distrus suportul din mătase.

Studiind tehnica de execuție a steagurilor la origine, trebuie subliniat că și aceasta a avut un rol important. În cazul nostru, aspectul întins al țesăturilor unor steaguri s-a modificat și din cauza tracțiunii puternice a materialelor de pictură mai grele decît mătasea, dînd cu-tări și încrețituri care s-au adîncit și s-au înmulțit în decursul anilor, grăbind procesul de degradare (de exemplu Steagul Agiei). În scopul determinării materialelor conținute au fost efectuate investigații necesare efectuării în bune condițiuni a fazelor restaurării.

Steagul Agiei, de dimensiuni mari (2,20/2,60 m, cu suprafețe mari de pictură pe ambele fețe, a necesitat un spațiu adecvat fazelor restaurării și manevrării, foarte dificile având în vedere degradările mari ale mătăsii și picturii. Starea de sănătate a piesei a fost gravă, deteriorările fizico-mecanice și chimice constând din depuneri mari de praf și murdărie, șifonări, cutări, încrețituri, pierderi din țesătura de mătase de pe laturile și mijlocul steagului, pierderi din stratul pictural pe ambele fețe, în special pe fața aversă. Stratul pictural din chenarul de pe cele trei laturi a fost fărâmițat și a dispărut în întregime pe zone mari. Pelicula aurie de pe fața reversă este oxidată.

La cele două drapele de luptă degradările mătăsii și picturii constau în lipsuri mari din țesătura din mătase, benzile tricolore erau dispărute în întregime, fragmentele de pictură la rîndul lor fărâmițate și dispărute pe zone mari, stratul pictural în anumite zone pulverizat, iar cifrurile reprezentate prin mici fragmente. Este greu de precizat cauzele acestor mari lipsuri, pentru că suportul din mătase al acestor steaguri era mai rezistent decât al altor piese. În afară de aceste probleme dificile, pe pictura celor două drapele s-a intervenit cîndva cu culori solubile în scopul înviorării culorilor, acoperind originalul.

La drapelul de Dorobanți al jud. Prahova situația era cu totul deosebită, steagul aflîndu-se într-un grad foarte avansat de degradare. La această piesă rezultatul intervențiilor anterioare este vizibil, acul și ața au lăsat brazde adînci, dislocînd atît fragmentele de mătase, cît și pe cele din pictură, iar în unele zone țesătura din mătase s-a pulverizat și a căpătat aspectul de foiță de țigară.

Tratamentele de curățire la toate steagurile au ridicat probleme dificile avînd în vedere curățirea pe de o parte a mătăsii, pe de altă parte a picturii. Dimensiunile mari ale steagului Agiei și gradul avansat de degradare a mătăsii și picturii au necesitat dezasamblarea lui în două părți componente. Pe ambele fețe ale steagului pictura a fost protejată cu hîrtie profilactică prin lipire cu o soluție slabă de 3% clei de pește în apă distilată. În vederea curățirii umede a mătăsii, care a fost efectuată local, au fost confecționate suporturi absorbante. Curățirea s-a executat în două faze pînă la înlăturarea completă a impurităților. A aceeași metodă a fost aplicată și la cele două drapele de luptă. Manipularea la toate cele trei steaguri, în faza de curățire, s-a efectuat cu multă grijă de către întregul colectiv. La drapelul de Dorobanți al jud. Prahova, din cauză gradului avansat de degradare, curățirea a fost efectuată local pe sticlă, printr-o ușoară înmuiere în vederea scoaterii surplusului de colorant solubil cu ajutorul hîrtiei de filtru, iar fragmentele mici din mătase au fost imersate și uscate pe tîl din nylon. De menționat în plus la cele două drapele de luptă curățirea picturii, care a necesitat mai multe reveniri pentru îndepărtarea stratului de culoare aplicat anterior pe original. Pictura drapelului jud. Prahova a fost curățată superficial, avînd în vedere gradul mare de fragilizare.

După curățire, mătasea celor 3 steaguri a fost impregnată cu soluție de 2% C.M.C., după care a fost întinsă perfect pe sticlă. Pictura a fost protejată cu hîrtie profilactică și hîrtie siliconată decupată pe formă. Zonele cele mai degradate ale mătăsii au fost întinse tot cu ajutorul soluției de C.M.C., fir cu fir, iar după uscarea steagurile au fost așezate sub presă.

Impregnarea cu soluție C.M.C. a fost aplicată întrucît conferă țesăturii o stabilitate mai bună și a fost indispensabilă avînd în vedere gradul mare de fragilizare a piesei, greutatea ei și greutatea picturii.

Lipirea suprafețelor mari de pictură cu hîrtie profilactică a contribuit mult la protejarea pieselor în timpul deselor manevrări. Metoda este nouă în laboratorul nostru și perfect valabilă pentru toate steagurile pictate cu două fețe.

După înlăturarea hîrtiei profilactice pictura a fost consolidată cu soluții pe bază de clei de pește și gelatină, concentrațiile lor fiind testate de la caz la caz. Vernisarea cu rășină a fost efectuată numai la steagul Agiei, în zonele unde stratul de culoare nu s-a pulverizat de pe suport.

Urmele intervențiilor anterioare nu au putut fi înlăturate, ci au fost ușor estompate, unde a fost posibil, cu culori solubile.

O metodă nouă aplicată tot la pictura steagului Agiei a constat în acoperirea golurilor cu mătase vopsită în culori neutre, lipită cu soluție de C.M.C. Această metodă conferă o consistență suprafețelor mari de pictură în zonele unde stratul pictural și suportul sînt dispărute în întregime.

În procesul de restaurare a steagurilor se impune folosirea unui suport transparent. Acest suport rezistent din fibre poliamidice, cu rezistență bună la manevrare, are calități supraelastice nedorite în procesul de lucru. Pentru diminuarea acestor defecte tîtul este tratat cu o soluție de 5% C.M.C. și întins perfect pe masă.

Pictarea tîtului, metodă pe care am enunțat-o și în alte lucrări, s-a efectuat pe orizontală la steagurile mici. În cazul acestor 3 steaguri cu dimensiuni mari, pictarea tîturilor în culorile pieselor s-a efectuat pe verticală, pe planșetă pe un suport special.

Așezarea celor două drapele de luptă pe verticală a constituit însă o problemă dificilă, avînd în vedere gradul de degradare a picturii și mătăsii, lipsurile și mobilitatea fragmentelor. În această situație s-a procedat în felul următor: pe un tîtul de manevrare întins pe ramă au fost trasate cu ață colorată conturul leturilor steagului cu axele principale; rama cu tîtul au fost suprapuse pe desenul reconstituit după documentație, iar fragmentele volante au fost așezate la locul lor și petrecute de jur împrejur cu ață fără a străpuge fragmentele de pictură. După fixare steagul a fost așezat pe verticală pe o planșetă și suprapus peste ele tîtul suport de consolidare în vederea colorării lui în culorile steagului. După efectuarea acestei operațiuni tîturile au fost fixate prin călcare la cald și aplicate pe steaguri urmărind desenul și culorile acestora.

Metoda colorării tului necesită o atenție deosebită în memorarea culorilor, care fiind acoperite cu tului alb se estompează. De asemenea, trebuie ținut seama de patina piesei întrucât culorile s-au modificat în timp, căpătând un aspect învechit.

Fixarea picturii pe tului suport s-a efectuat în mici puncte cu soluție de C.M.C., înlocuind vechea metodă de coasere care a distrus pictura.

Metoda de consolidare la cele 3 steaguri a necesitat noi încercări și testări, atât în ceea ce privește modul de efectuare a consolidării, precum și materialele adecvate.

La consolidarea mătăsii în general nu folosim lipirea, ci coaserea pe suport. Având în vedere că steagul are două fețe, metoda de consolidare trebuia să fie vizibilă numai pentru specialiști, fără ca să afecteze integritatea și originalitatea piesei. După multe încercări s-a folosit și în restaurarea celor 3 steaguri un fir de borangic foarte fin, rezistent, cu afinitate mare la vopsire. Consolidarea s-a efectuat într-un punct de coasere cu un ac foarte fin, evitând distrugerea mătăsii.

Având în vedere situația specială, un nou procedeu de coasere a fost elaborat în atelierul nostru. Acesta constă în trasarea cu firele descrise mai sus a unor rețele, fixate printr-un punct de coasere care nu permite deplasarea rețelilor ușor vizibile pe avers și aproape invizibile pe reversul pieselor.

Consolidarea steagurilor pe suport s-a efectuat pe rame cu ajutorul liatexului decupat în porțiunile care au necesitat fixare prin coasere.

La toate cele 3 steaguri această operațiune a fost dificilă, dar mai ales la steagul Agiei, unde dimensiunile mari ale piesei, greutatea picturii și proprietățile supraeactice ale tului ne-au dat probleme deosebite. Totuși, cu multă răbdare, consolidarea pe suport și în această situație a fost rezolvată.

În afară de punctele de lipire cu soluție de C.M.C. la toate cele 3 steaguri pictura a fost asigurată prin coasere pe ambele fețe cu un strat de tului, coasere efectuată și prin golurile și crăpăturile existente.

În ceea ce privește consolidarea pe suport a drapelului jud. Prahova problemele au fost cât se poate de dificile. Având un grad avansat de degradare ajuns până la pulverizare, consolidarea cu acul era exclusă. În această situație, singura modalitate posibilă era lipirea pe suport cu un adeziv. În acest scop s-au efectuat nenumărate probe cu adezivi naturali și cu soluție de C.M.C. în diferite concentrații. Din cauza limitei de saturație redusă, tului din nylon nu aderă la adezivi naturali. După alte testări, am găsit un adeziv cu denumirea comercială sarpifan care face parte din clasa polietilenelor sau copolimeri pe bază de etilenă. Este un adeziv termoplast, se aplică prin călcare la cald, poate fi depus pe textilă sub formă de pulbere cu granulația dorită sau sub formă de soluție care formează o peliculă pe suprafața tex-

tilei. Este reversibil și neutru chimic, avînd un pH 7,7. Impregnarea tului cu adeziv se efectuează înainte de vopsire. Soluția de lipire folosită la drapelul fragil se prepară în concentrație de 5-7% sarpifan în alcool etilic care se dizolvă pe baie de apă. Soluția este incoloră și poate fi folosită și după răcire într-un interval pînă la 4 ore. Pelicula este foarte elastică, invizibilă, iar reversibilitatea este rapidă. Materialul de protecție în timpul tratamentului este hîrtia siliconată iar temperatura folosită în procesul lipirii este reglabilă.

După lipirea fragmentelor de suport acestea vor putea fi retratate.

Este foarte important ca în metodologia restaurării să se facă eforturi de cercetare și să se folosească în continuare noi metode de rezolvare a problemelor dificile în care se găsesc numeroase piese textile de patrimoniu care sînt în curs de rapidă degradare.

CONTRIBUTIONS CONCERNANT DES MÉTHODES NOUVELLES UTILISÉES POUR LA RESTAURATION DES DRAPEAUX PEINTS

Résumé

Les différents problèmes rencontrés pendant la restauration de 5 drapeaux du patrimoine de notre musée ont revêtu un caractère ardu de grande complexité. Après d'innombrables investigations et tests spécifiques pour l'état de dégradation de chaque pièce, de nouvelles méthodes ont été appliquées ayant en vue l'unité indestructible des deux surfaces, celle de la peinture et celle du tissu au stade de la restauration tout comme à celui de l'exposition.